

HECE TASLARI

aylık şiir dergisi

89.on5temmuz2022

hece taşları

aylık şiir dergisi

yayın yönetmeni

tayyib atmaca

son okuma

metin özarslan

kapak fotoğrafı

ömer lekesiz

muhabbet yeri

haydarbey mh.32077.sokak

armada/2 d blok nu: 6

onikişubat/kahramanmaraş

0535 391 92 50

www.hecetaslari.com

hecetaslaridergisi@gmail.com

89. sayı 15 temmuz 2022

issn 2149-4509. (e-dergi)

BU SAYIDA

- ◆ İbrahim Sağır / İçimde Bir Ukte Kalır/ 3
- ◆ Ömer Demirbağ / Gazel/ 4
- ◆ Kenan Yavuzarslan / Daima/ 5
- ◆ Cem Gürdal / Gül/ 6
- ◆ Üner Dilek / Hâllerin Ahvali/ 7
- ◆ Şahnaz Şahin / Sevgi/ 8
- ◆ Hüseyin Özkaynakçı / Ey Şanlı Asker/ 9
- ◆ Tayyib Atmaca / Nejat Sefercioğlu ile Şiir ve Gelenek Üzerine / 10
- ◆ Mehmet Bircan / Be-târîh-i Mezûniyyet-i Beyzâ/ 14
- ◆ Mesut Karataş / Sahne-Çocuk Masalı/ 15
- ◆ Tofiq Həsənli / Qarabağı Görüb Gəlib/ 16
- ◆ Ədalət Rəsulova / Müstəqilliyimizin Şair Qurbanı: Əhməd Cavad/ 17
- ◆ Selman Bilgili / Yahya'nın Şairine Anlattığıdır/ 21
- ◆ Habil Yaşar / Kabus Geceler/ 22
- ◆ Nihat Yücel / Kömür Gözlüm/ 23
- ◆ Metin Özarslan / Kaldırım Taşı/ 8

◆ İbrahim Sağır

İçimde Ukde Kalır

Devranın çarklarında eskitirken cismimi,
Bu ömür denen takvim bitecektir sormadan.
Ertelenmiş tövbeler örselerken resmimi,
Ruhum bedenden çıkıp gidecektir sormadan.

Anlatamam kendimi içimde ukde kalır,
Zamanın akışında bir meçhul vakte kalır...

Bu gölgeler mülkünün umarsız pazarında,
Biçilir fikirlerim mantığın hızarında,
Bir suçlu mahkûm gibi sevgili nazarında,
Efkârım duman duman tütecektir sormadan.

Duygular vadisinde akıl yedekte kalır,
Anlatamam kendimi içimde ukde kalır.

Her seher gün doğanda beni bende aradım,
Hüsran yağmurlarında ak saçımı taradım,
Ne bir dosta yaradım ne kendime yaradım,
Nefsin hilesi beni ütecektir sormadan.

Kâinat aynasında cismim bir nokta kalır,
Anlatamam kendimi içimde ukde kalır.

Zonklatırken beynimi bir hummalı tefekkür,
Tekmil düşüncelerim gâhî esir gâhî hür,
Cevapsız suallerin hendesesine yürür,
Bu ömür denen rüya yitecektir sormadan.

Sırlarımın tamamı gayrı felekte kalır,
Anlatamam kendimi içimde ukde kalır.

◆ Ömer Demirbağ

Gazel

Yine incittin eyâ şûh-i sitemger bizi sen
Nidelim kahrını yâr olmaya sen âciz isen

Sakin âhımdan emîn ol kül eder hem savurur
Yanılıp sanma bir an bâd-ı sabâdır bu esen

Bana bî-sabr u tahammül diyen ey nâz u edâ
Ne olur bir kerecik sen de cefâ eylemesen

Neyi umdun da ulaştın bu hayat içre gönül
Bunu kim gördü esenlik arayan olmuş esen

Beni bir hâle düşürdün ki nedir farkı nedir
Bana ağyâr desen farz-ı muhal yâr desen

Bir eser yel ki ne renk olsa uçar kalmaz eser
Silinir kalpteki hep sen sen olan nakş u desen

Gün olur yıktığın artık yapamazsın şunu bil
Bize binlerce küsensin küsüp ardınca küsen

◆ Kenan Yavuzarslan

Daima

Hüzn-i aşkın bir mücevher simli gönlüm daima
Gözyaşım her dem muzaffer nemli gönlüm daima

Bade ağâha gerektir bendenim beyhude mey
Dem bu demdir sarhoşundur demli gönlüm daima

Cümle derya gözlerinden damlatılmış sanki yâr
Düşlerim sahilde kışlar kumlu gönlüm daima

Şarkılar çoktan unutmuş kalpte hala var mıdır
Yok desem taşlar inanmaz mimli gönlüm daima

Mühr-i kalbim bende kaim rengi daim kırmızı
Beklerim bir gün okursun mumlu gönlüm daima

Bahtımın lutfunda aşkın bitmeyen bir ihtilal
Gözlerim kör dillerim lâl gemli gönlüm daima

Bende vuslat bir hayaldir düşte cennet bir diyar
Hasretinden bahtiyardır gamlı gönlüm daima

◆ Cem Grdal

Gl

Gl yzlm, gl
Sarı gl,
Beyaz gl,
Kızıl gl,
Renk renk gl.

Gl yzlm, gl
Sesli gl,
Sessiz gl,
Issız gl,
Ses ses gl.

Gl yzlm, gl
Gonca gl,
Aan gl,
Solun gl,
Boy boy gl.

Gl yzlm, gl
Sabah gl,
Akşan gl,
Her an gl.
Gl, gl, gl...

◆ Üner Dilek

Hâllerin Ahvali

Yunus'un tefsiri miskindeki sır
Kelamında lezzet bal gibi bir şey
Tevazu mahviyet sırlı dünyası
Tefani yurdunda hal gibi bir şey

Erenler divanda sofralar kurdu
Âşıkân davete mührünü vurdu
Kimi garibanlar varıp oturdu
İkramda sunulan lal gibi bir şey

Bilenler konuşur dinler hazirun
Dolar gönüllere hazzı huzurun
Aramaz arifler görmez kusurun
Hitamda duyduğun ol gibi bir şey

Ayrılmaz illaki âşık yârinden
Terk etmez hoşnuttur yerli yerinden
Mecnun'daki hasret çokça derinden
Leyla'ya çağrısı gel gibi bir şey

Acizdir sözünde edemez beyan
Halinin arzı ki Allah'a ayan
Dayan be yüreğim az daha dayan
Bir yerden uzanır el gibi bir şey

Aldanıp nefsine ayrılma haktan
Dokun bir gönüle bakma uzaktan
Duyurmaz nağmeyi yakın ıraktan
Düzen bozuk sazda tel gibi bir şey

Çöle hayat verir Mısır'ın Nil'i
Nedamet ehlinin tövbedir dili
Kurursa suları doldur sebili
Gözyaşsız olunmaz kul gibi bir şey

Gurbetten sılaya hasret sitemi
Hüzzama mekandır sazların demi
Hicran ile yaktım yıktım ülkemi
Ne ise bülbülde gül gibi bir şey
Vuslata erdirmez yol gibi bir şey

◆ Şahnaz Şahin

Sevgi

Fikir sürətiylə keçir ömür-gün,
Buyur keç köksümün içində döyün,
Günahı, savabı yazana deyin,
Mənim savabım da, suçum da sevgi.

Bir ah gözləyirəm, dilindən qopa,
Ruhumu dolana, qanıma hopa,
Qəlbi olmayanı eşq hardan tapa,
Mənim savabım da, suçum da sevgi.

Tükənməz Tanrı'nın sirr xəzinəsi,
Böyükdü hikməti, dürr xəzinəsi,
Demə ötüb daha eşq zəmanəsi,
Mənim savabım da, suçum da sevgi.

Ürək tanımayır nə sərhad, nə sədd,
Könlümdə bu yerə, göyə məhəbbət,
Kaş hər kəs eyləsin belə qəbahət,
Mənim savabım da, suçum da sevgi.

◆ Hüseyin Özkaynakçı

Ey Şanlı Asker

Bu dünya nimetleri arkandan çağırıyor,
Cennetse ışıl ışıl tam önünde duruyor.

Al bayrak var koynunda, yola koyulduğunda,
Bir gaza ki sonunda ölümü durduruyor.

Güller açmış bahçende, güven uyur gölgende,
Yıkıntılar üstünde yeni hayat kuruyor.

Tebessümler yüzünde yardım götürdüğünde,
Mazlumların gönlünde saltanat kurduruyor.

Mecnun'u yaktı belki, belini büktü belki,
Ne ulvi sevdadır ki şeytanlar kuduruyor.

Merhamet mahpusları eritiyor buzları,
Gördüğün kâbusları şimdi artık hayra yor.

Emsalsiz paye böyle, nasip olmaz her kula,
Görünmez ordusuyla Rabbim seni koruyor.

Dikkat, ey şanlı asker, düşmanların korkaktır,
Ne menem kahpeliktir hep sinsice vuruyor.

Ön saflar tanır seni, kuşlar söyler besteni,
Koçyiğitler destanı göğsünden vurduruyor.

Allah seni anıyor, gaziler imreniyor,
Melekler özeniyor ve nebiler soruyor...

Nejat Sefercioğlu ile Şiir ve Gelenek Üzerine

◆ Konuşuran: Tayyib Atmaca

Şiirde geleneğin çerçevesi nasıl çizilebilir?

Şiirde gelenek konusuna girmeden önce, “gelenek” kelimesinin genel anlamına göz atmamız gerekir. Gelenek, sözlerde “Bir toplumda, bir toplulukta eskiden kalmış olmaları dolayısıyla saygın tutulup kuşaktan kuşağa iletilen, yaptırım gücü olan kültürel kalıntılar, alışkanlıklar, bilgi, töre ve davranışlar” anlamına gelen bir kelimedir. Bu kelimeyle ilgili olarak dilimizde “geleneklere bağlı (kimse)” anlamına gelen “gelenekçi”; “Toplumsal kuralları ve inançları daha çok geçmişten süregeldikleri için benimseyen, saygın tutan, destekleyen, yeni kültür öğelerine daha az değer veren tutum veya öğretisi” anlamına gelen “gelenekçilik” kelimesi yanında “gelenekleşme, gelenekleşmek, gelenekleştirme, gelenekleştirmek, gelenekli, geleneksel, gelenekselleşme, gelenekselleşmek” kelimeleri de sıkça kullandığımız kelimeler olarak, kelime hazinemizde yer alırlar.

Bu tanımlar ışığında, gelenekle ilgili her konuda olduğu gibi, geleneksel şiirin de “bir toplumda, toplulukta eskiden kalmış olmak; saygın tutulup kuşaktan kuşağa iletilmek, yaptırım gücüne sahip olmak; kültürel kalıntı, alışkanlık, bilgi, töre ve davranış özelliklerini taşımak” gibi zenginliklere sahip olması gerekir.

Gelenek kavramı; divan, tekke, halk şiirinin yanı sıra modern şiiri de kapsar mı ya da tam olarak bu kelimenin kapsama alanındaki şiir odakları hangileridir?

Divan, Tekke, Halk şiiri, işaret ettiğimiz gelenek özelliklerini kazanarak geleneksel şiir haline geldilerse, şüphesiz ki modern şiir de kendi özelliklerini gelenek haline getirecek ve “Geleneksel Modern Türk Şiiri” özelliğine kavuşacaktır. Bu toplumun beğenmesi, benimsemesi, kabul etmesi, saygı duyması ve takip etmesiyle ilgili bir konudur ve kanımca da modern Türk şiiri ve şairleri bu başarıyı yakalamıştır.

Geleneği reddetmek ya da geleneğin karşısında durmak şiir adına mı yoksa şairin kendi geleneğini oluşturma çabası adına takımlan bir tavır mıdır?

Bence geleneği reddetmek ya da geleneğin karşısında durmak sağlıklı bir düşünce tarzı olmaz. Başarı da olmaz. Önemli olan bu zamana kadar gerekli beğeniyi, sevgiyi ve saygıyı elde ederek gelenekleşmiş şiirimizin karşısına dikilip onu reddedip yok saymak yerine, onların elde ettikleri bu başarıya ulaşacak bir şiir anlayışı ortaya koyup aynı başarıya ulaşmak ve şiir hazinemizi yeni mücevherlerle zenginleştirmek-

tir. Önemli olan mevcudu yıkıp yeni bir şeyler yapmak değil, mevcuttan yararlanıp daha güzellerini yapmaktır. Aksi davranışlar hem edebiyatımıza hem de kültürümüze zararlar verir. Burada rahmetli hocam Prof. Dr. Necmettin Hacıeminoğlu ile yaptığımız bir sohbetten söz etmekte fayda görüyorum. Ben de “tab” adını verdiğimiz “Allah vergisi şairlik yeteneği”ne sahip olmalarını gerekçe olarak ileri sürmüştüm. Rahmetli hocam benim cevabımı kısmen kabul etmekle beraber, onların büyük şair olmalarının en önemli sebebinin “Divan şiirini okumaları ve bundan daha önemli olanının Divan şiirini iyi anlamış olmaları” olduğunu söylemişti. Bu tespit de gösteriyor ki geleneksel şiirlerimizi reddetmek, onların karşısına dikilmek edebiyatımıza ve kültürümüze yapılacak en büyük kötülük olur. Elbette ki genç şairler kendi geleneklerini oluşturabilmek için gayret göstermelidirler; ancak, bunu yaparken mevcut geleneksel şiirlerimizi yok sayıp bir kenara atmak yerine, onlardan yararlanmanın yollarını aramalıdır. Aşmayı hedeflediğiniz engellerin ne olduğundan habersiz o engelleri aşmak ve daha iyisini ortaya koymak mümkün değildir. Kaldı ki mevcudun ne olduğunu bilmeden, ortaya yeni bir şey koyup koyduğunuzu bilemezsiniz.

Mustafa Nejat Sefercioğlu, şiirinin gelenekle ne tür bağları vardır? Şekil, içerik, hayal unsurları bağlamında neler söylemek istersiniz?

Bu sorunun cevabı oldukça zordur. Buna cevap verebilmek için önce, bir “Mustafa Nejat Sefercioğlu şiiri” var mıdır? Ya da diğer bir ifadeyle, Mustafa Sefercioğlu bir “şâir” mi yoksa bir “müteşâir (=şairlik taslayan)” midir? Onun “Seferî” mahlasını kullanarak Divan ve Halk şiiri geleneklerine uygun mısralar yazmaya çalışması, onu geleneklere bağlı bir şair yapar mı? Bu soruların cevabını ben veremem, bunu ancak değerli şiir severler ve münekkitler cevap verebilirler ve bu uzun bir zamanı gerektiren bir olgudur.

Şiirle ilk tanışmam ve ona ilgi duymam, rahmetli ağabeyim Prof. Dr. Necmettin Sefercioğlu’nun, beğendiği şiirleri yazdığı şiir defterini okuyarak başladı. Bu şiirlerin büyük bir kısmı geleneğe bağlı Halk şiirlerinin şiirleri ile milliyetçi şairlerin millî duygularını ifade eden şiirlerdi. Küçük yaşlarda ağabeyimle beraber devam ettiğim Türk Ocağı toplantıları ve konferansları da birçok değerli edebiyatçı ve şairle tanışmama ve onlardan ilham alıp özenmeme vesile oldu. Ankara Kurtuluş Lisesi’nde okurken yayınladığımız duvar gazetesine yazdığım şiirler ve o yıllarda Çan-

kaya Koleji tarafından düzenlenen Ankara Liselerası Şiir Yarışması'nda birincilik kazandığım "Ölümü Unutmak" adlı şiirim Türk Yurdu dergisinde yayınlanması, benim şiir yazma hevesime olumlu katkılarda bulundu. Halk şairlerimizin yanında Yahya Kemal Beyatlı, Faruk Nafiz Çamlıbel, Orhan Veli Kanık, Cahit Sıtkı Tarancı ile bizzat tanışmak ve şiirlerini kendi sesinden dinlemek mutluluğunu yaşadığım Arif Nihat Asya ve İlhan Geçer, o yaşlarımda şiirlerini okumaktan ve örnek almaktan büyük mutluluk duyduğum şairlerdi. Daha sonra, özellikle edebiyat fakültesindeki eğitimim sırasında okuyup incelemek durumunda kaldığım bütün Türk şairleri, özellikle Halk ve Divan şairleri ilgi alanımda yerlerini aldılar. Edebiyat Fakültesi'nde lisans tezimi, Eski Türk Edebiyatı anabilim dalında, 15. yüzyıl Divan şairlerinden "Dukakinzâde Ahmet Bey Divanı" üzerinde yapmam da geleneksel şiire duyduğum ilginin bir başka göstergesi oldu. Bu ilgi "Fuzûlî Divanı'nda Sevgilinin Fizikî Yapısıyla ilgili Özellikler" adlı yüksek lisans ve "Nev'î Divanı'nın Tahlîli" adlı doktora tezlerimle devam etti. Üniversitede verdiğim Eski Türk Edebiyatı, Halk Edebiyatı ve Osmanlıca dersleri de geleneğe bağlı Türk şiiri ile olan bağlarımı perçinledi. Bütün bu süre içinde geleneğe bağlı ne kadar şiir okudum ne kadar bu şiirlerle ilgili değerlendirme yaptım bunun hesabını yapmam mümkün değil; ancak, şu kadarını söyleyebilirim ki en az altmış beş yıl geleneksel Türk şiirimizle beraber yaşadım ve bu yaşantı ömrümün sonuna kadar devam edecek gibi görünüyor. Bütün bu birikimlerin ilhamıyla yazmaya çalıştığım dizeler beni geleneklere bağlı bir şair mertebesine ulaştırır mı bilemiyorum, umarım ulaştırır.

İlk yazdığım şiirlerin bir kısmına, edebiyat fakültesinde öğrenci iken 1970 yayınladığım "Hasret Çuvalı" adlı şiir kitabında yer vermiştim. Bunlar genellikle serbest vezinle ve hece vezniyle yazılmış, gençlik duygularımı dile getiren şiirlerdi. İçlerinde bir tane aruz vezniyle yazmaya çalıştığım bir şiir vardı. Aruz vezniyle şiir yazmaya, rahmetli doktora hocam Prof. Dr. Amil Çelebioğlu'nun yüksek lisans dersleriyle başladım. Sınıfta üç kişiydik, Cemal Kurnaz, Rıdvan Uzel ve ben. Hocamız, Divan şiirinin özelliklerini ve mazmunları ile aruz veznini daha iyi anlayıp kavramamız için her hafta bir aruz kalıbı verir ve bir sonraki derste bu kalıpla yazılmış bir gazel isterdi. Gazel yazdığımızı göre bir de mahlasımız olmalıydı. Ben soyadımdan esinlenerek "Seferî" mahlasını seçtim ve bu mahlasla şiirler yazmaya devam ettim. Kendisi de "Hayrânî" mahlasıyla şiireler yazan rahmetli hocamla karşılıklı şiirler yazmaya, 1990 yılında hocamızın Hac fârizasını yerine getirirken meydana gelen tünel kazasında hayatını kaybettiği zamana kadar devam

ettik. Bütün bunlar geleneğe bağlı şiirler yazma gayretimin sebebi olarak hayatımda yer aldı.

Yazdığım şiirler çeşitli dergilerde ve "Hasret Çuvalı (1970, 2. bs. 2005)", "Divançe-i Seferî 1997, 2. bs. 2004)", "Milattan Önce (2005, 2. bs. 2020)", "Sana Geldi Bu Gönül (2017)" ve "Dönsün Dedi mi? (2021)" adlı şiir kitaplarında yayınlandı. Birçok şiirim Necdet Varol, Gültekin Yarkın, Rüştü Eriç, Muhterem Sezgin ve Salih Suphi Soner tarafından şarkı olarak bestelendi. Yarışmaları kazanan "Cumhuriyete 60. Yıl Marşı" Prof. Nevit Kodallı, "Gülhane Tıp Akademisi Marşı" Prof. Hikmet Şimşek tarafından bestelendi. Gazi Üniversitesi Marşı'nın güftesini de yazdım. Henüz yayınlanmamış şiirleri mi "Islak Tebessüm" adlı bir şiir kitabında ve aruz vezniyle yazdığım şiirleri de "Divân-ı Seferî" adlı bir kitapla yayınlamayı düşünüyorum. İnşallah yayımlandığını görmek nasip olur. Bütün bu yazdıklarım bana geleneğe bağlı bir şair olmayı nasip ederse, şüphesiz bundan büyük gurur duyarım.

Yukarıda da ifade ettiğim gibi bu şiirlerimin şekil, içerik ve hayal unsurları bağlamında ne kadar geleneklere uygun ve başarılı olup olmadıklarını elbette ki şiirden anlayanlar ve münekkitler değerlendireceklerdir. Bu benim değerlendirme yapacağım bir konu değildir.

Gelenekten beslenmeden ve sadece günümüz şairlerini okuyarak şiir yazma talimine başlayanlar şiirlerini geleceğe taşıyabilirler mi? Nasıl?

Yukarıda da ifade ettiğim gibi sadece yetenek, gerçek hedefe ulaşmak için yeterli olmaz. Genç şair adayları ya da diğer bir ifadeyle şiir yazmaya ilgi duyan hevesliler mutlaka çok okumalıdır, ayırım yapmadan, ön yargılı olmadan çok okumalıdır ve mukayese etme imkanına kavuşmalıdırlar. Hatta ulaşabildikleri tenkit yazılarını da okuyup değerlendirmelidirler. Ancak o zaman kendi özgün şiirlerini yazabilirler. Vezin ve nazım şekilleri birer vasıta. Önemli olan bu vasıtaları nasıl kullandığınızdır. Aynı malzemeleri kullanarak aynı manzaranın resmini yapan ressamın yaptığı resimler birbirine benzemez. Hatta aynı ressamın aynı nesneyle ilgili değişik zamanlarda yaptığı resimler de asla birbirinin aynı değildir; çünkü, bu resimleri birbirine benzemez yapan malzemeler değil sanatkarın o andaki duygu ve düşünceleridir. Bu şiir konusunda da aynı şekildedir ve yazılan şiir kullanılan malzemeden ziyade şairin duygu ve düşünceleriyle şiir olma özelliğini kazanır. Manzume ile şiir arasındaki fark da buradan ileri gelir. Nazım şekli, vezin, kafiye ve redif gibi unsurları mükemmel ve uyumlu olan dizeler, eğer içinde şairin duyguları yoksa ve okuyanı duygulandırıp onda bir heyecan yaratmıyor, ezberleme arzusu uyandırmıyorsa, asla şiir

mertebesine ulaşamaz, manzume (tanzim edilmiş dizeler) olarak kalırlar. Genç şair adayları da manzume ile şiir arasındaki bu ince çizgiyi kavramadan iyi bir “şair” olamazlar, “müteşâir” yani “şairlik taslayan” olarak kalırlar. Bunun da yolu çok okumaktan, özellikle geleneğimize ait şiirleri okuyup onları değerlendirebilmekten geçer. Çok güzel demek yetmez, neden çok güzel olduğunu da kavrayıp ifade etmek gerekir.

Geleneksel şiir denince neredeyse toplum tarafından kanıksanan ve adına “halk şairi” ve “divan şairi” denilen şairler için “yazacaklarını yazmış ve edebiyat tarihinin tozlu sayfaları arasında yerini almışlardır” düşüncesi size göre şiirimizin önüne örülen bir duvar mıdır? Değilse Türk şiirinin yeniden inşası denebilir mi?

Halk şairleri ve divan şairleri için “yazacaklarını yazmış ve edebiyat tarihinin tozlu sayfaları arasında yerlerini almışlardır” düşüncesine katılmak mümkün değildir. Bu düşüncede olanların, ortaya ne koyduklarına ve ortaya koyduklarının ne kadar ilgi uyandırdığı aranılır olduğunu değerlendirmek gerekir. Yeniyi överek kabul ettirmek için geçmişin güzelliklerini tarihin tozlu sayfalarına terk etmeye gerek yoktur. İnsan var oldukça söylenecek söz asla bitmez, yeter ki söylenen “laf” değil “söz” olsun. Binlerce yıldır varlığını sürdüren ve bugün de toplumumuzun büyük ilgiyle izlediği Halk şiirimiz ile altı yüz elli yıl varlığı sürdüren Divan şiirimizi gözden çıkarmamıza gerek yok. Onları gözden çıkardığımız zaman mı modern şiirimiz meydanı boş bulup kendini kabul ettirecek. Modern şiirimiz kendi özellikleriyle, Halk şiiri ya da Divan şiiri olsa da olmasa da ulaşmak istediği noktaya ulaşabilir. Yeni şiirimiz geleneksel şiirimizle dost olduğu onları kucakladığı zaman hedefine daha kolay ulaşır ve boşlukta kalmaktan kurtulur. Hiçbir şiirimiz diğerinin rakibi değildir olsa olsa yol arkadaşı olabilirler; çünkü, şiirimize hayat veren şairler aynı kültürün, aynı örf ve âdetin, aynı milletin müşterek duygularının temsilcileridirler. İsteseler de bu meziyetlerinden ve bu meziyetlerinin ürünlerinden kendilerini soyutlayamazlar. Geleneksel şiirimiz Halk şiiri, Tekke şiiri, Divan şiiri adlarıyla ayrı mecralarda akıp giderken birbirlerine rakip olmadılar; çünkü, hepsi aynı kaynaktan beslenen ırmaklar olarak varlıklarını sürdürdüler. Yeni Türk şiiri de bu kaynaktan beslenen yeni ve coşkun bir ırmak olarak edebiyat tarihimizde yerini alacak ve biz hepsini beğenmeğe, onlarla gururlanmaya devam edeceğiz.

Her şairin yazıya dökmese de elbette şiir üzerine düşünceleri, poetikası vardır. Düşünce dünyanızdaki bu hususta neler canlanıyor?

Şiir, Türk insanının doğasına uygun bir edebiyat

dalıdır. Hayatının her alanında ister mutlu olsun ister mutsuz, her zaman duygularını şiirle ifade etmekte büyük başarı göstermiştir. Ninnilerimiz, manilerimiz, türkülerimiz ağıtlarımız, destanlarımız ve hatta manzum hikayelerimiz bu düşüncemizin doğruluğunun somut kanıtlarıdır. Özellikle, çoğunlukla kadınlarımız tarafından söylenen ninnilerimiz, ağıtlarımız ve manilerimiz Türk insanının samimi duygularının ifadesidir ve eğitilmiş olup olmamakla da ilgili değildir. Bu sebeple bence şiir yaşadığımız her duyguyla ilgili olarak sığındığımız bir liman, kendimizle sohbet ettiğimiz anların ürünüdür. Bu ürünü başkalarıyla paylaşmak ya da paylaşmamak şahsi bir davranış biçimidir. Şiirlerini paylaşanlar, yetenekleri ilgi görür, şair olarak kabul görürlerse, halka mal olurlar. Şiirlerini başkalarıyla paylaşmayanlar ise kendi dünyalarında duygularıyla yaşayıp kaybolurlar. Ben duyguların şiirleşmiş ürünlerinin paylaşılması ve topluma mal edilmesi taraftarıyım. Bu paylaşım aynı duyguları yaşayanların bütünleşmesine yol açar. Bu da o toplumda birliğe ve mutluluğa sebep olur. Paylaşmak dünyanın en güzel ve kutsal duygusudur. Şiirin geleneksel hale gelmesini gerçekleştiren en önemli sebeplerden biri bu paylaşım duygusudur.

Sizce geleneğe bağlanmak bugünden geçmişe gitmek mi, geçmiş bugüne taşıyarak yeniden inşa etmek midir?

Bence geleneğe bağlanmak bugünden geçmişe gitmek ya da geçmiş bugüne taşıyarak inşa etmek değildir. Geleneğe bağlı olmak geçmişle gelecek arasında bir köprü kurup geleceği geçmişle zenginleştirmek, bir milletin örf, âdet ve kültür bağlarını kuvvetlendirmektir ve her milletin buna mutlaka ihtiyacı vardır. Bunu ihmal eden ya da terk eden milletler; millet olma vasıflarını, özgürlüklerini yitirmek tehlikesiyle karşı karşıya kalırlar. Hazır elinde güzel ve faydalı bir yapı varken niçin onu yıkıp, yeniden bir bina yapmaya uğraşmalı? Yapılacak şey o güzel yapıya daha güzel yapılar ilave ederek onu daha mükemmel hale getirmektir. Yüzlerce hatta binlerce yılın birikimlerini yok edip yeniden biriktirmeye uğraşmanın bir mantığı olabilir mi?

Türk şiirinde geleneği çağın getirdikleriyle sentezleyip yeniden üreten şairler hakkında neler söylersiniz?

Böyle şairleri taktir etmekten başka yapacak neyimiz olabilir? Onlara ancak minnet duygularımızı ifade edip teşekkür edebiliriz. Genç şair adaylarımızın bu şairleri iyi değerlendirmeleri ve niçin böyle bir yolu tercih ettiklerini iyi anlamalıdır. Taklit ve takip arasındaki fark da buradan kaynaklanmaktadır.

Taklit şiire ilk başlayanlar için belki de kaçınılmaz bir yoldur ama, zamanla bu yolun çıkmaz bir sokak olduğunu anlamak için çok okumak ve değerlendirme ve mukayese yapabilmek gerekir. Özgün şiir ancak o zaman vücut bulur ve bu şiiri yazabilenler şair mertebesine ulaşabilirler. Bunu başarırlarsa, ki başaracaklarından şüphem yoktur, kendi şiirlerinin geleneğini de meydana getirmiş olacaklardır.

Geleneği bilmek günümüz şairi için bir zorunluluk mudur? Kendinden önceki şiir mirasının bahçesinde gezmeden de şair olunabilir mi?

Şahsi düşünceme göre günümüz şairi, geleneği bilmelidir ve ondan yararlanmalıdır. Bu bilgiye sahip olmak, günümüz şairine yol gösterici olur ve şiirlerinin ne kadar orijinal ve daha önce söylenip söylenmediği konusunda ışık tutar. Kendinden önceki şiir mirasının bahçesinde gezmeden de şair olunabileceğini düşünenlerin “şair” mi yoksa “müteşâir” mi olduklarını zaman gösterecektir. Yukarı da bir kez ifade ettiğim gibi genç şair adaylarına tavsiyem; çok okumaları, okuduklarını değerlendirmeleri, geleneğe bağlı şiirimizi yok saymadan, onlardan yararlanarak şiirin yeni ufuklarına yelken açmalarıdır. Bunun yanında asla ben başardım, bundan sonra söylenecek söz kalmadı, en büyük benim gibi saçmalıklara kapılmadan, alçak gönüllülükle hedefe doğru emin adımlarla yürümeli, sabırla haklarında verilecek değerlendirmeleri beklemelidirler. Tenkit bir şeyi kötülemez değil, değerlendirme, yol göstermedir. Önemli olan tenkide değecek eserler ortaya koymak ve tenkitleri kendine yol gösterici olarak kabul etmektir. Ayrıca kendilerinden önceki şiir bahçelerinin güzellikleri arasında dolaşmak ve o güzel havayı teneffüs etmekten daha hoş ne olabilir ki? Bugünün genç şairleri, yarının genç şairlerinin kendi yetiştirdikleri şiir bahçesinde aynı duyguları yaşamasını istemez mi? Elbette isterler, doğru olan da budur. “Geçmiş olmayanın geleceği de olmaz” özlü sözümüzü, burada hatırlamamızda yarar vardır.

Geleneği sürdürmek mi gelenekten beslenmek mi önemlidir ve bunun bir ölçüsü veya dozajı olmalı mıdır?

Bence gelenekten beslenmek önemlidir. Gelenekten beslenen şairin şiirlerinde, istese de istemese de geleneğin izleri yer alır. Burada önemli olan geleneğe ait değerleri iyi özümleyip, geleceği besleyebilmektir. Elbette ki bunun bir ölçüsü olmalıdır. Tıpkı bir yemeğin lezzetine katkıda bulunan tuz, biber ve baharat gibi unsurların miktarı ve dengesi gibi dikkat edilmesi gereken bir konudur. Aşırıya kaçmadan ve mahrum bırakmadan gelenekten yeni şiirin nasibini

alması gerekir. Siz bir şair olarak geleneği bütünüyle redderseniz, sizden sonra gelenler de sizin geliştirdiğiniz şiir geleneğini reddederler ve sonunda ortada ele avuca gelecek bir şey kalmaz.

Geleneğe ait malzeme özgünlüğün önünde bir engel teşkil eder mi?

Geleneğe ait malzeme niçin özgünlüğün önünde bir engel teşkil etsin? Geleneğe ait malzeme, aksine özgürlüğün bir teminatıdır. Geleneği kavrayan ve okuyan bir şair adayı özgürlüğü keşfeder ve zamanına kadar ifade edilmemiş ya da edilememişleri keşfederek bu keşiflerini özgürce hayata geçirir. Bence bütün genç şair adayları bu özgürlük pınarından kana kana içmelidirler.

Modern gelenekçi ne demektir? Bu sıfat hangi şairlerimiz için kullanılabilir?

Geçmişle bağlarını koparmayan, yeniliklere açık, gelenekle yeniliği kaynaştırıp ortaya koyabilen her şaire modern gelenekçi şair denilebilir. Burada önemli olan geleneğe bağlı şiiri küçümsemeden ve onu yok saymadan, ondan yararlanarak yeni ufuklara yelken açıp modern gelenekçi çizgiyi yakalamaktır. Geçmiş ve geleneklere bağlı şiiri küçümseyerek ya da inkâr ederek modern şiirin, kendi geleneğini oluşturmada sıkıntılar yaşayacağını düşünüyorum. Bu konuda neyin doğru ve haklı olduğuna zaman karar verecektir.

Geleneği yalnızca şiir ve teknik bahsinden ibaret mi görmeliyiz edebiyat dünyasında yoksa şair tavrının, yaşayışının da yaslanması gereken bir gelenekten bahsedebilir miyiz?

Gelenek elbette ki sadece şiir ve teknik bahsinden ibaret değildir. İnsan hayatının her safhasında ve faaliyetinde gelenek ve gelişmekte olan tekniklerin önemli bir rolü vardır. İnsan yaşadığı sosyal çevrenin bütün geleneklerinden ve yeni gelişmelerinden etkilenir ve bu etkilerle hayatını tanzim etmeye çalışır. Bu durum edebiyat dünyasında da böyledir, Hiçbir şair ya da yazar geleneğe ve gelişmelere ilgisiz kalarak eser meydana getiremez, mutlaka bu değerlere yaslanmak ve onlardan yararlanmak zorundadır. Bunun aksine bir davranış eşyanın tabiatına aykırı olur.

◆ Mehmet Bircan

Be-târîh-i Mezûniyyet-i Beyzâ

Ger zuhûr etsen *Yed-i Beyzâ* ki kânûn ber-kemâl
Bil ki *Firavon*-ı zamâne yerle yeksân pâyimâl

Bir gazâ-yı hışmda *Mülcemleri* kırsan gerek
Zülfekâr'ın cengde çalsan bu dem Alî-misâl

Hak gözet dâim muhakkak şaşsa da devletlüler
Cümle âmir gâh memûr ol ne söyler kîl ü kâl

Serv ü kadd ü mim dehân olsan da sert bas yerlere
Kudretinden oynasın tüm arz u enhâr u cibâl

Ol denî âlemde görsen bin riyâ düşse yüzün
Sen ki dik dur gökyüzünden düşmesin yıldız hilâl

Kıl tehevür zâlîme mazlûma ol neşve-nisâr
Masdar-ı hilkât-i yârin Zü'l-cemâl ü Zü'l-celâl

Uzletî "vakf" ile söyler yâr için târîhini
"Arnavutköy mektebinden oldu mezûn gül-cemâl"

◆ Mesut Karataş

Sahne

Çıkıyorum ölümden anlayan ırmaklardan
Yaşarken yitirdiğim neyim vardysa elde
Oyundan çıkar gibi gitmeli kör dünyadan
Çıksak yorgun toprağın göğe değıdiği yerde

İçim ıssız bir boşluk sessizliğe açılır
Ölümün gerisinde kalanıdır bu dünya
Mümkün kılmak tek şeyi ahirinden geçmeye
Küskün ve çıplak güneş hazırlanır vedaya

Oyunmuş dünya hükmün çok uzağına düşen
Ömrün sahnesi hayat puslu kıyıda kalmak
İçimize sızmayan güneş ve endişeye
Bağlanıp kalsa insan nihayeti yaşamak

Çocuk Masalı

Masalın sıcak koynundan gelin çıktı çıkma çocuk
Siyah saçını okşayan eller uyutur kalbinde
Düşebilmektir başını koyduğun dize
Bir varmış bir yokmuş diye başlarmış bütün hikâye

Daldığın görkemli rüya pencereindeki ürkek kuş
Kanat çırpınca uçacak titrer kalbin tınısında
Kaf dağına iner bulut yanağını ıslatan yağ
Akmaya başlar toprağı dokunan bakışlarında

Dere tepe düz gitsek de beton eve çarpıyoruz
Çarpıyor insan içinde büyüttüğü o yaraya
Uzayan ömür en تنها haliyle bile uykusuz
Kelebek kanadı narin bir tüy çocuğun gövdesi

Murada ermişler teskin ağır bekleyiş kerevet
Sehmi gökten düşen elma bağda üzüm dalda umut
Ağır ağır sızıyoruz masaldan derin sükûnet
Evvel zaman içindedir koşum atları nal sesi

◆ **Tofiq Həsənli**

Qarabağı Görüb Gəlib

Gözəl, dur çıx görüşünə,
Qapına bir qərib gəlib.
Səngərin gülü bitmədi,
Gülləsini dərib gəlib.

Baxmaki əli soyuyub,
Ağır yol gəlib, uyuyub
Köynəyini qanla yuyub
Sınəsini sərib gəlib.

Gözlərinə dolub getdi
Məhəbbətin olub, getdi
Ürəyini alıb getdi
Həyatını verib gəlib.

Bax, yetdi, ara yaylığı
Qoyubsan hara yaylığı
Dur bağla qara yaylığı
Elçilərin durub gəlib.

Saxla ürək sözlərini
Torpağa qoy dizlərini
Öp, doyunca gözlərini
Qarabağı görüb gəlib.

Müstəqilliyimizin Şair Qurbanı: Əhməd Cavad

Əhməd Cavad Azərbaycan'ın görkəmli şairlərindən biri olmuşdur. İncə duyğular, böyük fikirlər ifadə etmək, dilin ahəngdarlığı, saf məhəbbət, təbiətin gözəlliklərini tərənnüm edən əsərləri ilə seçilmişdir. Şair şərqdə ilk Azərbaycan Demokratik Cümhuriyyətinin, Dövlət himnimizin müəllifidir. Onun dünya klassik ədəbiyyatından dilimizə çevirdiyi poeziya, nəsr və dram əsərləri Azərbaycan'ın bədii tərcümə sənətini zənginləşdirmişdir.

Əhməd Cavad Məhəmmədəli oğlu Axundzadə 1892. ildə may ayının 5-də Şəmkirin Seyfəli kəndində anadan olmuşdur. Babaları Cənubi Azərbaycan'dan olmuşdur. Atasını molla Məhəmmədəli dövrünün zəngin bilikli ziyalılarından biri kimi tanımışdır. O, 1898. ildə vəfat etmişdir. Hələ çox kiçik olan Əhməd çox zehinli, tez qavrayan uşaq kimi hamının rəğbətini qazanmışdır. İlk təhsilini doğma kəndindəki mollaxanada almış, sonra isə Gəncə'də ruhani seminariyasında oxumuşdur. Onun müəllimləri arasında görkəmli Azərbaycan ziyalılarından şair-dramaturq Hüseyn Cavid, jurnalist tənqidçi Abdulla Şur, Şeyxülislam Pişnamazzadə'nin olması həmin məktəbin nüfuzu və səviyyəsi haqqında dərin təsəvvür yaradır. Öz qələm təcrübəsinə hələ seminarist ikən başlayan Əhməd ilk şeirləri ilə müəllimlərinin rəğbətini qazana bilmişdir. Abdulla Tofiq (Şur) vaxt ilə dostu Abdulla Şaiqə yazdığı bir məktubunda Ə.Cavadın bir gənc şair kimi onda böyük ümidlər oyatdığından bəhs etmişdir.

1912. ildə Əhməd Cavad seminariyanı bitirərək müəllimlik şəhadətnaməsi alır. Birinci Dünya müharibəsi illərində şair Rus imperializminə və onun havadarlıq etdiyi erməni daşnaqlarına qarşı Türk vilayətlərindəki mübarizədə yaxından iştirak etmişdir. O, müharibədən zərər çəkənlərə kömək edən Azərbaycan Xeyriyyə Cəmiyyəti'nin fəal üzvlərindən biri kimi Ərzurum, Qars və Batumda geniş fəaliyyət göstərmişdir. Ə.Cavad müharibədən ən çox zərər çəkmiş Batum'da küçə-küçə gəzib siyahılar tərtib etmiş, yoxsulları əlilləri qeydə almışdır. O, təmsil etdiyi cəmiyyətin imkanlarından istifadə edərək qaçqınlara, davada həlak olmuş əsgərlərin ailələrinə hər cür maddi və mənəvi köməklik etmişdir. Bu mürəkkəb şəraitdə xeyriyyə işlərindən imkan düşdükcə məqalə və şeirlər yazaraq orduya əlindən gələn mənəvi köməyi edir, həm də öz xalqını oyatmağa çalışmışdır.

Xeyriyyə fəaliyyətilə əlaqədar Batum'da olarkən (1916-cı ildə) Ə.Cavad gələcək həyat yoldaşına,

sonralar şirinli-acılı ömür-gün yoldaşı Şükriyyə xanıma rast gəlmiş, bir qədər sonra onunla ailə qurmuşdur.

1917. ildə Rusiya'da öz ziddiyyətləri ilə bəşər tarixində ictimai-siyasi hadisə ilə müqayisə oluna bilməyən Oktyabr çevrilişi baş verir. İmperiyada amansız zülmə məruz qalan xalqlara öz müqəddəratını həll etmək hüququ verirdi. Bir çox xalqlar kimi Azərbaycanın da vətənpərvər övladları yaranmış fürsətdən istifadə edərək Tiflisdə toplanıb böyük çətinliklər, maddi və mənəvi mərhumiyyətlər hesabına olsa da 1918. ilin 28 mayında Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin yarandığını elan edirlər. Yaranmış Cümhuriyyətin ilk paytaxtı Gəncə şəhəri elan edilmişdir. Lakin az sonra Cümhuriyyət Bakı şəhərinə köçürülmüşdür. Qabaqcıl vətənpərvər, tərəqqipərvər ziyalıları tərəfindən yeni müstəqil dövlət böyük rəğbət və ruh yüksəkliyi ilə qarşılıdır. Bu ziyalıların arasında Əhməd Cavad'ın yazdığı şeirləri müstəqil dövləti tərənnüm etməklə yanaşı azadlıq, vətənpərvərlik ideyalarının vüsətini əks etdirmişdir. Həmin dövrdə yazdığı şeirlərdən biri Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin himni kimi məşhurlaşır.

*Azərbaycan! Azərbaycan!
Ey qəhrəman övladın şanlı Vətəni!
Səndən ötrü can verməyə cümlə hazırız!
Səndən ötrü qan tökməyə cümlə qadırız!
Üçrəngli bayrağınla məsud yaşa!*

*Minlərlə can qurban oldu!
Sinən hər bə meydan oldu!
Hüququndan keçən əsgər,
Hərə bir qəhrəman oldu!*

*Sən olasan gülüstan,
Sənə hər an can qurban!
Sənə min bir məhəbbət,
Sinəmdə tutmuş məkan!*

*Namusunu hişf etməyə,
Bayrağını yüksəltməyə,
Cümlə gənclər müştaqdır!
Şanlı Vətən! Şanlı Vətən!
Azərbaycan! Azərbaycan!
Azərbaycan! Azərbaycan!*

1920. ilin aprel ayının sonlarında tərkibi əsasən Rus bolşeviklərindən və Erməni daşnaqlarından ibarət olan XI Qızıl ordu Azərbaycan ərazisinə yeridildi, müstəqil dövlətimizin fəaliyyətinə son qoyuldu. Cümhuriyyətin süqutundan bir neçə ay sonra Ə. Cavad təyinatla Qusar rayonuna müəllim göndərilmiş, ailəsi ilə birlikdə Qusar'ın Xulud kəndinə köçərək burada əvvəl müəllim, az sonra isə həmin məktəbin direktoru kimi fəaliyyət göstərmişdir.

1922. ildə Ə. Cavad Ali Pedaqoji İnstitutunda daxil olur. Bir il sonra o görkəmli azadlıq mücahidi M.Ə. Rəsulzadə'nin silahdaşlarından Mirzəbala Məmmədzadə'nin Türkiyəyə getməsinə təşkil etməkdə ittiham edilərək həbs edilmiş, lakin ittiham sübuta yetmədiyi üçün azad olunmuşdur. O, 1924-cü ildə "Maarif və Mədəniyyət" jurnalına məsul katib təyin olunur. İşləyə-işləyə təhsil aldığı Ali Pedaqoji İnstitutu 1926-cı ildə bitirmiş, sonra Azərbaycan Politeknik İnstitutunda müəllimlik etmiş, eyni zamanda Azərbaycan Kənd Təsərrüfatı İnstitutunda dosent, dilçilik kafedrasının müdiri, Rus dili üzrə ilk professorlardan biri olmuşdur.

Əhməd Cavad'ın yaradıcılığının birinci mərhələsi, bədii axtarışlarının məzmunu haqqında aydın təsəvvür oymaq baxımından onun "Qoşma" (1916) və "Dalğa" (1919) kitabları çox qiymətli əsərlər hesab olunur. Bu mərhələnin səciyyəvi və maraqlı nümunələrindən biri şairin öz qələminə, istedadına müraciətlə yazdığı "Şeirimə" (1913) əsəridir. Bu əsərdə müəllif bir qədər keçmişə qayıdaraq, bir şair kimi yaradıcılığa başladığı günləri yada salır, ilk uğurlarından necə sevindiyini xatırladır. Lakin bu şeiri qələmə alarkən Əhməd Cavad böhranlı fikir və duyğulardan sıxılaraq şair olduğu üçün peşimançılıq çəkir. "Yaralı Quş" şeiri də şairin bu mərhələdəki əhval-ruhiyyəsinin əks olunduğu əsərlərdən biridir. Yaralı Quş obrazı ilə şair obrazının şeirin bəndlərində bir-birinin sinonimi kimi işlədilməsi də bu qənaəti möhkəmləndirir:

*Yaralıdır könüm quşu, yaralı,
Yaralandı yazıq şair olalı!*

Əhməd Cavad'ın 1910. ilin əvvəlindəki axtarışları zamanı yaradana müraciətlə yazılmış "Münacat" adlı şeirində bütün ümidini, iradəsini Tanrı'ya bağlayır, vətənin, xalqın xilasını naminə ondan imdad diləyir:

*Ey mərdliyi ilhaq edən böyük haqq,
Buyruq sənin, qullarına nə sorma?
Pək dərdliyik, bir ərzimiz var ancaq:
Cəbrayıl'dan göndər bizə bir sancaq!...
Ya rəb, vətən sənin, iman sənindir!
Mömini dindirən Quran sənindir!*

"Sən", "Bir Gül Əkdim", "Ümidimə", "Görünməz yollardan" kimi şeirlərdə lirik qəhrəmanın ümitsizliyi son həddə çatmışdır. Ən ağır böhranlı vaxtlarda belə Əhməd Cavad özünü ovundurmaq üçün fəvqəladə bir qüvvə tapır.

Əhməd Cavad'ın "Nədən Yarandı" (1914) şeiri onun yaradıcılıq dünyasını yaxından tanımağa imkan verir.

*Sən qüdrətin açıb-coşan vaxtında,
Mələklərin gülüşündən yarandı.
Sehir dilli bir fırçanın əli ilə,
Ahuların duruşundan yarandı...
Qaranlıqda boğularkən ümidim
Dan ulduzu yürüşündən yarandı...
Gözəllikçin təbiətlə qüdrətin
Yavaşca bir coşqusundan yarandı.
Qələm əldə ilhamımı dinlərkən
Sən qəlbimin duruşundan yarandı.*

"Dalğa" şeirində şairin vətənpərvərlik duyğuları, geniş həyat hadisələri sənətkarlıq baxımından daha təsirli vasitələrlə əks etdirilir. "Qoşma" və "Dalğa" arasında keçən müddətdə Azərbaycan'da, bütünlükdə Yaxın Şərqdə böyük miqyaslı, mürəkkəb ictimai-siyasi hadisələr baş verməkdə idi.

Əhməd Cavad ilk Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətini bolşevik-daşnaq əsarətindən xilas etmək üçün gəlmiş Türk ordusunu öz əsərlərində dərin səmimiyyətlə qarşılayır, onun təkə Azərbaycanlılar qarşısında deyil, bütün Türklər və tərəqqipərvər dünya qarşısında tarixi xidmətlərini tərənnüm edirdi. "Türk ordusuna" şeirində qardaş ölkənin xilaskar ordusu Turandan Rus işğalçılarını qovduqları üçün alqışlanırdı. Viran edilmiş Xan sarayı da xalqın müsibətləri üçün qan ağlayan Araz da Kür də, Qara dəniz də vüqarlı Qars qalası, uca Dağıstan dağları da Türk ordusunun insanpərvərlik missiyası sayəsində şeirdə yeni həyata qovuşurlar:

*Ey şanlı ölkənin şanlı ordusu,
Unutmam Qafqaza girdiyin günü!
Gəlirsən qovmağa Turandan Rusu,
Ayağını Qara dəniz öpdümü?!*

Əhməd Cavad'ı, onun təmsil etdiyi azadlıqsevər Azərbaycan ziyalıları milli istiqlal uğrunda mübarizə cəbhəsinə gətirən səbəbləri açıqlamaq baxımından "Kuropatkinə" (1917) şeiri xüsusi ilə əhəmiyyətlidir. Kuropatkin Rusiya imperiyasının milli əyalətlərdə, müsəlmanların yaşadığı regionlarda hökmranlıq edən canişinlərinin ümumiləşdirilmiş surətini vermişdir. İmperyanın

sadiqi nöqərləri əllərindəki hüdudsuz hakimiyyətdən suiistifadə edirdilər. Şairin nəzərində öz amansızlığı ilə dünyada bədnam olmuş rus çarizmi, yaxud onun yerində imperiya iddiaları ilə əyalətləri qorxuya salan “Qızıl ordu” Azərbaycan’ın müstəqillik yoluna qədəm qoymasını, milli dövlətini qurub, əsrin tələblərinə uyğun yeni inkişaf yoluna düşməsi Rusiya bolşeviklərini bərk narahat edirdi. Onlar əvvəlcə Yaxın Şərqdə sonra isə dünya inqilabının qələbəsi üçün Azərbaycan’dan bir vasitə kimi istifadə etmək, müstəqil Azərbaycan hökumətini yıxmaq, ölkənin strateji sərvətlərini o cümlədən neftini talamaq haqqında planlar hazırlayırdılar. Bu acı həqiqətləri görə Əhməd Cavad tez-tez bütün xalqın adından öz etiraz səsinə ucaldırdı:

*Bu dağlar mənimdir, yeni gün gördü,
Boğar səni ahım, ey duman, gəlmə!
İnanma fələyə, dönükdür üzü,
Bir üzə gülməyir hər zaman, gəlmə!*

*Sən ey gözlərimə batan quruntu,
Sağlam bir imana səndən nə qorxu?
Bəslərsə vicdanlar pək böyük duyğu,
Yenilməz bir qələ hər vicdan, gəlmə!*

1920. ilin aprel ayının son günlərində Bakı’yı işğal edən XI Qızıl Ordu Azərbaycan Demokratik Respublikası’nın mövcudluğuna son qoyulması şairin yaradıcılığında yeni ideya-bədii meyillərin təzahürü ilə müşahidə olundu. Onun dərin sarsıntılarla kədər ifadə edən şeirlərinin eləcə də “Göy-göl” şeiri qələmə alındığı illərdə Azərbaycan poeziyası ictimai-siyasi səbəblər üzündən böhran keçirirdi. Lirikə acınacaqlı bir vəziyyətə düşmüşdür. Bolşevik əsarətinin mənəvi sıxıntıları nəticəsində H.Cavid, A.Şaiq və Ə.Cavad əvvəlki kimi yaradıcılıq fəallığı göstərə bilmirdilər. Belə bir vaxtda lirikamızın parlaq incilərindən olan “Göy-göl” şeiri Azərbaycan poeziyasına yeni bir yaradıcılıq havası gətirdi. Bu nadir təbiət hadisəsini şair doğma Gəncənin, Azərbaycan’ın rəmzi kimi tərənnüm etmiş, onun şair təxəyyülündə əbədi bir yer tutmuşdur. “Pərişadə”, “Unudulmuş sevdə”, “Sən Ağlama”, “Nə Yazım?”, “Gözəl Qadın”, “Aya”, “Madonna’ya” kimi şeirləri də bu qəbildəndir.

*Eşqimin nə imiş bilməm günahı,
Yıxıldı kölnümün istinadgahı.
Nəsibim olsa da dünyanın ahı,
Bu gün göz yaşımı siləcəyəm mən.*

*Yaxında didarım nəsib olmazsa,
Ümidsizlik məni salıb atəşə.*

*Alaraq əlimə dəmirdən əsa,
Bir gün hüzuruna gələcəyəm mən.*

Əhməd Cavad’ın iyirminci illərin əvvəllərinə aid əsərlərinin müəyyən bir qismi onun Quba qəzasında Qusar’ın Xuluq kəndində müəllimlik etdiyi zamanın məhsuludur. Yaşadığı yerdə kənd müəlliminin məişət qayğılarından, yazmaq ilə yanaşı şair ucqar bir Azərbaycan kəndindən imkan taparaq dünyada baş verən hadisələrə münasibətini bildirirdi. Onun qəlbi Xuluqdan çox-çox uzaqlarda Türk övladlarının başına gələn faciələrdən bəhs edən; “Volqa Aslanlarına”, “Vətəndaş”, “Nə Üçündür?” kimi şeirlər də yazmışdır.

20. illərin sonu, 30-cu illərin ortalarında müxtəlif səviyyəli yığıncaqların xitabət kürsülərindən siyasətə cızmaqaraçılar köhnə müsavətçi Əhməd Cavad’ı gözümçixdiyə salır, onun keçmiş fəaliyyəti haqqında dəhşətli nəticələr verəbiləcək böhtanlar irəli sürürdülər. Belə əməllərə son qoymaq məqsədilə Ə.Cavad “İşçi!”, “Bir May Bayramı”, “Moskva”, “Qızıl Əskər Nəğməsi”, “Pambıq Dastanı” kimi əsərlərində yeni sosial mühitin tələblərinə cavab verməyə çalışmışdır.

Şairin yaradıcılığı təkcə lirik əsərlərdən ibarət deyil, o eyni zamanda epik janr sahəsində də qiymətli yaradıcılıq uğurları əldə etmişdir. Buna misal olaraq onun “Səsli Qız”, “Kür”, və “Pambıq Dastanı” nı misal göstərmək olar.

Xalqın istiqlaliyyəti uğrunda mübarizəsi Ə.Cavadı bütün ömrü boyu düşündürən, uğurunda həyatını qurban verdiyi bir həyat yolu olmuşdur. “Səsli Qız” poemasının ideya-məzmununda bu amal qabarıq surətdə verilmişdir. Əsərin süjet xətti onun baş qəhrəmanının şərəfinə mədhiyyə kimi düşünülmüşdür. *Bu Qızın* səsi şairin nəzərində dünyadakı səslərin ən gözəli kimi verilmişdir. Bir qədər sonra gərgin, böhranlı vəziyyətinə çatanda məlahətli səs sahibi el yolunda canından keçməyə hazır olan bir qəhrəman kimi ucalır. Şair qədimdə amansız bir hökmdarın qonşuluqda yerləşən, ərazisi kiçik olan bir ölkəyə hücum edərək orada törətdiyi vəhşiliklərdən söz açmışdır. Düşmənin altı aylıq müharibədən, təxribat və qırğın əməliyyatlarından sonra başsız qalmış minlərlə ailə qaçqın və didərgin düşmüşdür. Poemanın qəhrəmanı müğənni Sara Qalib Şah’ın xoşuna gələn sözləri yox, öz qəlbinin dərinliklərindən süzülüb gələn vətən deyimlərindən ibarət mahnısını oxuyur, el-obanın düşdüyü müsibətlərdən nalə çəkir:

*Mən ki səndən doymamışdım,
Quş qonmağa qoymamışdım.
Bir almanı soymamışdım,*

*Kim sənə kəc baxdı, dağlar?!
Dalğınam mən belə baxta,
Ürəyim qan, laxta-laxta.
Bax ki, kimlər çıxtı taxta,
Küstü kimin baxtı, dağlar?!
Çıxmamış gün, batmamış dan,
Qanlı bir toz qalxdı yoldan.
Qoç igidlər oldu qoldan,
Qanlı kəfən taxtı dağlar!*

Bu mahnıdan sonra mövcud qaydaya görə xaqana mey təqdim edən Sara rəqqasələrin işə başladığı məqamdan istifadə edərək iti bir hərəkətlə badəyə zəhər tökür. Xaqan öz cəzasına çatır. Poema Saranın - “Səsli Qızın” şərəfinə qoşulmuş oynaq, şən mahnı ilə bitir. Şairin ilhamının əsas işığı Sara'nın üzərinə yönəldilmişdir. Proloqdan epiloqa qədər poemada əsas yer tutan Sara bütün hadisələrin mərkəzində durmuşdur.

“Pambıq Dastanı” ilə “Kür Dastanı” poemaları arasında bəzi ümumi cəhətlər vardır. Onların ikisinin də kökündə şairin lirik duyğuları təsvir və tərənnüm edilir. Birinci əsərdə pambığın mədəni bitki kimi vətənə və digər ölkələrə yayılması tarixçəsi, ikinci əsərdə isə Kür'ün mənşəyindən başlamış Xəzər'e tökülənə qədər davam edən yola nəzər salınır. Bu yol üstündəki ellər-obalar, təbiət mənzərələri təsvir olunur. Kür'ün lirik obrazını yaradan Ə.Cavad Kür sahillərində dolaşan Yunan, Ərəb, Rus ordularını görmüş, onların Kür'dən su içən atlarının kişnərtisini eşitmiş kimi olur. Şair əsərdə Kür çayını Azərbaycan'ın timsalına çevirir. Dönə-dönə hücumlara məruz qaldığına, əyalətlərinin işğal edildiyinə baxmayaraq Azərbaycan xalqının dözümlü, dəyanətli, özündə qüvvət tapıb odlar-alovlar içindən çıxması, milli mənliliyini qoruması ideyasını şair bir daha təsdiq edir.

Əhməd Cavad Azərbaycan Türk dili ilə yanaşı Fars, Ərəb, Rus, Gürcü, Ləzgi dillərini də mükəmməl bilirdi. O, xalqlar arasında dostluğun, qarşılıqlı ədəbi-mədəni əlaqələrin inkişafında bədii tərcümənin roluna böyük əhəmiyyət vermişdir. Turgenev, Puşkin və Qorki'dən tərcümələri bunu deməyə əsas verir ki, Ə.Cavad Rus dilini bu dildə əsər yazanlar səviyyəsində mənimsəmişdir.

Şair Nobel mükafatı laureatı Knut Hamsun'un (Norveç Ədibi) (1859-1952) məşhur əsərlərindən olan “Aclıq” (Azərbaycan dilində 1930), Maksim Qorki'nin (1868-1936) “Cocuqluq” (Azərbaycan dilində 1929) romanlarının və bir sıra başqa yazıçılarının klassik nəsr əsərlərinin Ə.Cavad tərəfindən tərcümələri oxucular tərəfindən səmimi qarşılanır.

Şair Şekspirin “Romeo və Cülyetta”sını qərbin “Leyli və Məcnunu” səviyyəsində Azərbaycan oxucusuna sevdirmişdir. Məhəbbət və qısqanclığın faciəsi olan “Otello” orjinalda olduğu kimi şair tərəfindən tərcümə edilmişdir. O, əsərlərin bədii səviyyəsini qorunub saxlanmasına ciddi əhəmiyyət verirdi.

Ə.Cavad'ın dilimizə çevirdiyi əsərlər arasında böyük Gürcü şairi Şota Rustaveli'nin “Pələng Dərisi Geyinmiş Pəhləvan” poeması xüsusi yer tutur. Qonşu Gürcü xalqının mədəni parlaqlığını itirməyən bu qiymətli əsər üzərində işləyərkən Gürcü dilini səliqə ilə bilən Əhməd Cavad aylarla Gürcüstan'da qalmış, əsər ətrafında araşdırmalar aparmışdır. Nəticədə orjinal layiqli bir bədii tərcümə yaratmışdır.

Əhməd Cavad yüksək mədəniyyətli, mədəniyyətə Azərbaycan ziyalıları olmuşdur. Öz xalqının azadlıq və istiqlaliyyəti uğrunda ardıcıl və fədakar mübarizə aparan şair doğma yurdun sədətli, xoşbəxtliyi uğrunda mübarizə aparmışdır. O, dünya ədəbiyyatı klassiklərinin ən yaxşı əsərlərini doğma dilə çevirməklə həmvətənlərini başqa xalqlara yaxınlaşdırmaq kimi ali bir məqsədə xidmət etmişdir.

Alovlu vətənpərvər Əhməd Cavad Azərbaycan xalqının istiqlaliyyəti uğrunda mübarizədə “Xalq düşməni” kimi damğalanaraq, 1937. ilin iyunun 3-də həbs edilmiş, həmin ilin oktyabr ayının 12-də SSRİ Ali məhkəməsinin Hərbi Kollegiyası tərəfindən ölüm cəzasına məhkum olunmuş, elə həmin gecə də 45 yaşında güllələnərək qətlə yetirilmişdir.

Əhməd Cavad Azərbaycan ədəbi-ictimai fikir tarixində xalq şairi, azadlıq və istiqlaliyyət uğrunda alovlu mübariz, tərcüməçi və publisist kimi tarixdə qalmışdır.

Məqalə müstəqilliyimizin şair qurbanı Əhməd Cavad'ın keçdiyi həyat və yaradıcılığında bəhs edir. 1892. il mayın 5-də Şəmkir'in Seyfəli kəndində anadan olmuş Əhməd ilk təhsilini doğma kəndindəki mollaxanada almışdır. Ənddə nüfuz sahibi olan atasının vəfatından sonra onlar Gəncə şəhərinə köçürlər. Əhməd Gəncə'də fəaliyyət göstərən ruhani seminariyasına qəbul olunur. Seminariyada dərs deyən Azərbaycanın nüfuzlu məşhur ziyalılarından Hüseyn Cavid, Abdulla Şur, Şeyxülislam Pişnamazadə'nin olması məktəbin nüfuz və səviyyəsi haqqında aydın təsəvvür yaradır. Nüfuzlu şəxslərdən təhsil almış Əhməd Cavad ilk qələm təcrübəsinə elə həmin seminariyada oxuyarkən başlamışdır. Əhməd Cavadın zəkası müəllimi Abdulla Şurda böyük ümidlər oyadır. O, bu gənc şair barədə dostu Abdulla Şaiqə də söz açır.

Yahya'nın Şaire Anlattığıdır

Özü de gözü de yaşlı bir Nebi;
Kemikleri zayıf, saçı beyazdı.
Babam Zekeriyya kullukta hasbi,
Mescid-i Aksa'da nida – niyazdı.

Annem El-İşba'nın güçlkle hamur
Yoğuran elleri nasır tutardı.
Yaşmağında ecel, sırtında kambur;
Kısır bir bedende yarım yaşardı.

Çocuktum, olgundum, temizdim şair;
Babamın duası, icabetiydim.
Takva, iffet, hikmet verildim şair;
Annemin sızısı, gözbebeğiydim.

İsmimi Rabbimden edindim şair;
Önceden kimseyle adaş değildim.
Kelime'yi tasdik ettiydim şair;
İsyankâr bir zorba asla değildim.

Yüzüm, izleyene adeta mahya;
Sözüm, dinleyene ırmak sesiydi.
Şirk'i parçalayıp Tevhid'i ihya
Eden vaazlarım nur halesiydi.

And olsun; bir akşam şenlik yeriydi
Ve üryan şarkılar söyleniyordu.
Serilmiş sofralar, sütlü – etliydi.
Şarap kadehleri devriliyordu.

Herod'un, akarken ağzından salya;
İğrenç hülyalarda süzgün gibiydi.
Körelmiş yüreği günahattan gayya,
Hadsiz istekleri küfrün dibiydi.

Yahya'ydım; hiddetle son kez, yutkundum
Korkmadım, siyahtan akı ayırdım.
Yahya'ydım; istiğfar, tövbeye durdum,
Susmadım, batıla Hakk'ı haykırdım.

Sırtıma kırbaç ve hançer vurdular.
Koluma demirden sopalar indi.
Başımı gövdemden ayrı koydular.
Katlime alçaklar nasıl sevindi.

Ezildim, dağıldım, kanadım şair;
Şehadet zırhını aşkla kuşandım.
Kanımla bir kavmi kanattım şair;
Öcümü Kahhar'ın izniyle aldım.

Kitaba kuvvetle sarıldım şair;
Beşikten mezara arkadaşımıdır.
Senin kızıl şafak dediğin, şair;
Benim gün batarken kanayışımdır.

◆ **Habil Yaşar**

Kabus Gecələr

Hər gecə yarısı döyülür qapım,
Bəzən asta-asta, bəzən guruhur.
Açıram kimsəni görə bilmirəm,
Elə bil kabuslar qəsdinə durur.
Məni usandırıb yamanca yorur.

Qapının ardından səslər də gəlir,
Yarı insan dili, yarı müəmma.
Açıram bir səs də eşidilməyir,
Dilim topuq çalır, əsirəm, amma...
Maraq üstün gəlir qorxularıma.

Tez-tez boylanıram dörd bir tərəfə,
Bəlkə də kimsələr zarafatlaşır.
Necə qəribədir axı hər dəfə,
Canımdan can gedir, o cansızlaşır.
Müqəvva getdikcə həyasızlaşır.

Mən kimə söyləyim dərdimi kimə,
Kimlər baş açacaq bu həngamədən.
Gecənin qorxulu kabuslarından,
Sənin varlığına sığınırım mən,
İlahi yardım et, tut əllərimdən.

◆ Nihat Yücel

Kömür Gözlüm

Kömür gözlüm sen ayrılıp gideli
Lale sümbül mor menevşe açtı gel
Bahar dağlarımı renge boyandı
Tüm çiçekler kokuları saçtı gel

Sevda sensiz söyle nasıl çekilir
Gözyaşları selle döner dökülür
Bu geç yaşta ince beller bükülür
Ak güvercin ellerimden uçtu gel

Sensiz görmez oldum yolda önümü
Nevruz geldi geldi yılın dönümü
Şaştım kaldım bilmez oldum günümü
Bunca beklediğim fırsat kaçtı gel

Duvardadır kalbur ile eleği
Usum gitmiş yitirmişim belleği
Karşıma dikildi ölüm meleği
Yer yarıldı gök üstümde göçtü gel

Yaradan'a yalvarırım dururum
Tükendi kalmadı artık gururum
Gelmez isen ben kendimi vururum
KONUŞAMAZ OLDUM DİLİM SÜRÇTÜ GEL

◆ Metin Özarıan

Kaldırım Taşı

Bir kaldırım taşıyım yol kenarında
Yüzümde binlerin ayak iz yeri
Yazında kışında sonbaharında
Yürünür üstümde ileri geri

Binlerce ayağın izi var bende
Yağmurun, rüzgârın tozu var bende
Konusan herkesin sözü var bende
Kimse bilmez dinlerim ben kimleri

Serçeler üstümden sekerek geçer
Kumrular konmayıp ürkerek geçer
Gerçi üzerimden pek seyrek geçer
Hemen hissederim her bir tekeri

Üstüme basanlar fark etmez beni
Tarassut ederim gelip gideni
Dostumdur pabucun eskimeyeni
Acıtmaz yüzümü ökçesi deri

Şehirlerin kadim bir parçasıyım
Bilinmezliklerin sır bohçasıyım
Caddenin, sokağın hor sırçasıyım
Komşumdur asuman ezelden beri

